

L'estudi de l'associacionisme i la construcció d'una identitat local

Antoni Santisteban (coord.), Josefina Fondevila i Ferran Sánchez

1. Introducció

En contextos d'una gran diversitat cultural s'ha comprovat que una bona part de l'alumnat no té una identitat local, cosa que ens ha portat a l'estudi de l'associacionisme en el passat proper i en l'actualitat. Segurament, la construcció de la identitat local ha de facilitar als nois i les noies un cert sentiment de col·lectivitat que pertany a un territori de la ciutat. Al mateix temps, el treball sobre l'associacionisme serveix per adonar-nos de l'existència al barri de persones amb objectius comuns, amb necessitats comunes, amb reivindicacions coincidents.

Ens sembla important que l'alumnat s'identifiqui amb el barri on viu, en primer lloc que el reconegui, que sàpiga on és, que el situï en el plànol, que relacioni el seu espai amb uns carrers i amb uns límits dins el nucli urbà. Al mateix temps estarà construint un sentiment de pertinença a la ciutat. En els nostres temps les persones poden tenir múltiples identitats i, entre aquestes, la identitat local és part de les vivències quotidianes.

S'ha de saber que les reivindicacions de les associacions de veïns als barris fa 30 o 40 anys eren, entre d'altres, aconseguir una escola, asfaltar un carrer o que l'autobús arribés al barri. Avui dia, han canviat els objectius, però continua sent necessari aquest tipus de participació democràtica. D'altra banda, com ens imaginem el futur del nostre entorn, del nostre barri, d'aquí a 50 anys? Quins canvis s'hi produiran? Com ens agradaria que fos? Què hem de fer per aconseguir els futurs desitjables, per sobre dels futurs possibles o probables?

2. Presentació del projecte

Aquest treball s'ha desenvolupat al llarg del curs 2007-2008 a les escoles del districte 2 de la ciutat de Terrassa. Aquesta zona de la ciutat presenta una problemàtica real d'immigració i de convivència multicultural. El projecte va ser una iniciativa del Pla de Barris i de la Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Terrassa, que s'ha realitzat a partir d'un conveni amb l'Associació de Mestres Alexandre Galí. Hi han participat 5 escoles del districte, 4 escoles públiques i 1 escola concertada, 10 mestres,¹

1. Els/les mestres que hi han participat són: Josefina Fondevila i Ferran Sánchez del CEIP Salvador Vinyals; M. José Muñoz del Col·legi Liceo Egara; Cristina Abad i Carlos Domínguez del CEIP Agustí Bartra; Francisco J. Bonilla, Desirée Climent, Concepció Villalba i Josep Ortiz del CEIP Antoni Ubach, i M.

i més de 200 alumnes de 5è i 6è d'educació primària. La preparació i el seguiment del projecte ha consistit en l'elaboració d'uns materials didàctics en forma de dossier de treball, la seva experimentació i la seva edició final.

Un dels aspectes més importants d'aquest projecte ha estat el treball amb el professorat per a la preparació, l'execució i la valoració final de l'experimentació realitzada. Es tractava de donar el protagonisme als mestres i d'introduir possibles innovacions en el desenvolupament de la competència social i ciutadana en les aules. Així es van seguir les fases de treball següents, concretades en diverses reunions:

- a) establir els objectius a aconseguir i els criteris que havien de ser la base d'una proposta didàctica per a l'ensenyament de l'associacionisme als barris i la participació democràtica;
- b) dissenyar les diferents temàtiques que havien de formar part del dossier de treball per a l'alumnat, i aportar els materials necessaris per elaborar les activitats del dossier de cada temàtica;
- c) finalitzar els materials curriculars i concretar la metodologia i el procés que se seguiria en la intervenció didàctica a les aules, i experimentar els materials;
- d) valoració final dels resultats de la proposta, per introduir les correccions necessàries per millorar els aspectes que no haguessin funcionat.

Així, els materials experimentats, ja corregits, han donat lloc a una publicació de l'Ajuntament de Terrassa, que les distintes escoles del districte 2 poden utilitzar per treballar l'associacionisme i la participació democràtica (SANTISTEBAN, 2009). Al mateix temps, s'està estudiant la possibilitat de traslladar l'experiència a totes les escoles de primària i secundària de la ciutat. A més del dossier editat, també s'han elaborat uns materials en forma de maleta, per treballar la mateixa temàtica, però a partir d'un taller que es desenvolupa solament en 2 hores, amb un format més informal i dinàmic, que forma part de les propostes educatives la Regidoria d'Educació de l'Ajuntament ofereix a les escoles.

La finalitat del projecte era l'estudi de les associacions dels barris com a aprenentatge de les possibilitats de la participació democràtica en el medi proper, afavorint la construcció d'una identitat local. Es tracta de formar la competència social i ciutadana d'una manera contextualitzada i funcional, per a la convivència real, per a la responsabilitat i el compromís social, per a la participació i l'acció social.

Els objectius del treball van ser els següents:

- Identificar l'espai on es localitza el propi barri i el districte corresponent, a partir del plànol de la ciutat i de la fotografia aèria.

Àngels Martin del CEIP Mare de Déu de Montserrat. Per part de la Regidoria d'Educació, hi ha col·laborat en Joan Coma i per part del Pla de Barris, Nathalí.

- Relacionar el procés de formació dels barris de Terrassa, en especial a partir de la immigració dels anys cinquanta i seixanta, amb el naixement del primer associacionisme lligat a les reclamacions dels serveis públics.
- Comprendre que per conviure amb altres persones cal que ens coneguem bé a nosaltres mateixos, les nostres maneres de viure i de veure el món.
- Diferenciar entre grups naturals i associacions, i reflexionar sobre la pluralitat, la convivència i l'organització social.
- Valorar les associacions dels barris i aquelles associacions que són de tota la ciutat, però que també tenen presència en cada barri.
- Identificar i classificar les associacions segons el seu àmbit d'actuació o els seus objectius.
- Analitzar les característiques d'alguna associació concreta del barri i el seu funcionament democràtic.
- Valorar alguns mecanismes i algunes possibilitats de participació democràtica a la ciutat a través de les associacions.
- Imaginar el futur del barri, fer propostes de millora, debatre i argumentar les propostes des de valors democràtics.

A grans trets, el treball es va dividir en set temes per a cada un dels quals ens fèiem diverses preguntes inicials. Aquestes preguntes havien de servir per analitzar les representacions inicials de l'alumnat, així com per desenvolupar-les posteriorment.

1. Quin és el meu barri? Com és el meu barri vist des de l'aire? On és casa meva? On és la meua escola?
2. Quan es va formar el meu barri? Quins problemes tenia? Quan es va formar la primera associació?
3. Com sóc jo? Què és el que m'agrada? Com em veuen les altres persones? Quina diferència hi ha entre un grup natural i una associació? A quins grups naturals pertanyo? A quines associacions pertanyo o m'agradaria pertànyer?
4. Què fa diferents les persones i què les fa iguals? Per què és positiva la pluralitat? Per què la convivència és de vegades tan difícil? Per què ens hem d'organitzar les persones?
5. Quines associacions hi ha al meu barri? A quines altres associacions de Terrassa puc pertànyer? Com classifiquem les associacions? Com va néixer aquesta associació? Per què? Quines altres associacions podríem crear per solucionar algun altre problema?
6. Quins són els objectius i quin és el funcionament de l'Associació de Veïns del meu barri? Com fa l'Associació de Veïns una demanda a l'Ajuntament? Com s'organitza la Festa Major?
7. Com defenso alguna de les necessitats del meu barri? Quines raons dono? Qui hi estaria d'acord? Com argumento la meua o la nostra demanda? Com ho puc donar a conèixer? Com m'imagino el meu barri d'aquí a 50 anys? Quants anys tindrè jo? Com dibuixo o com represento el meu barri a la Terrassa de l'any 2050?

3. Puc prendre decisions?

Una última activitat de pràctica real de participació democràtica de l'alumnat va ser la «Taula d'Infants». Aquesta va consistir en què l'alumnat que va treballar en el projecte va posar nom a una passarel·la per a vianants que s'havia construït sobre la Riera de les Arenes. Cada grup d'alumnes va proposar alguns noms, segons el que s'havia proposat i s'havia votat a cada classe que hi participava, i en una reunió final es van realitzar les presentacions dels noms proposats amb la seva justificació, per part dels mateixos nens i nenes, davant de les autoritats municipals. Finalment, després d'una primera votació per escollir només alguns noms, es va dur a terme la votació final. Els nens i les nenes van decidir que el nom fos «Passarel·la de l'Amistat». Aquesta experiència va ser una gran lliçó de democràcia per part dels nens i les nenes que hi van participar.



4. Resultats de l'experiència

L'experiència ha estat molt positiva. Així ho han valorat les institucions que hi han participat, les escoles, el professorat. L'alumnat va demostrar una predisposició a la participació, a la cooperació i al debat, per tal com va donar resposta a les expectatives de la proposta didàctica. En definitiva, aquesta experiència demostra que es pot aconseguir un ensenyament que afavoreixi la construcció d'una identitat local, com un procés bàsic per a l'educació per a la ciutadania. I aquest objectiu sembla imprescindible en una societat multicultural on la identitat s'ha de començar a construir amb allò més proper, a partir del fet que estimem el que és més local, ja que, altrament, serà difícil estimar altres realitats. La història ens ofereix exemples de com l'associacionisme afavoreix la idea de formar part, de ser part, de la necessitat de treballar plegats, de tenir objectius comuns, més enllà de les diferències personals.

Bibliografia

- PAGÈS, J.; SANTISTEBAN, A. 1994. «Democràcia i participació». A: *Senderi. Quaderns d'Educació Ètica*, 12. Vic: EUMO.
- SANTISTEBAN, A. 1999. «Educació política: per què, què i com. Quan dos per dos no són quatre». A: *Perspectiva Escolar*, 234, pàg. 19-30.
- SANTISTEBAN, A. (coord.). 2009. *La participació democràtica i l'associacionisme. Una proposta de treball per al districte 2 de la ciutat de Terrassa*. Cicle Superior d'Educació Primària. Associació de Mestres Alexandre Galí / Ajuntament de Terrassa.
- SANTISTEBAN, A.; PAGÈS, J. 2007. «El marco teórico para el desarrollo conceptual de la educación para la ciudadanía». A: PAGÈS, J.; SANTISTEBAN, A. (coord.). *Educación para la ciudadanía. Guías para Educación Secundaria Obligatoria*. Madrid: Wolters Kluwer. <<http://www.guiasensenanzasmedias.es/materiaESO.asp?materia=ciuda>>

Annex. Mapa conceptual del tema

